



Cilt: 4 Sayı: 7 Ocak 2016 / Volume: 4 Issue: 7 January 2016

EDİRNELİ ŞEVKÎ'NİN ŞAİR ANLAYIŞI

Edirneli Şevkî's Understanding of Poet

Musa TILFARLIOĞLU**

ÖZ

Divân şiirinin şiir, şair ve edebiyat anlayışını, yani poetikasını ortaya koyan müstakil bir eser bulunmamaktadır. Divân şairleri, şiirleri, birbirleri ve kendi şairlikleri hakkındaki değerlendirmelerini divanlarının dibacelerine veya divanlarında yer alan şiirlerinin beyitleri arasına serpiştirmişlerdir. Bu nedenle şairlerin divanları, tezkire yazarlarından başlayıp günümüz edebiyat tarihçilerine kadar herkesin önem verip başvurduğu kaynaklar arasında yer almıştır. Meydana getirdikleri eserlerde şiir ve şair hakkındaki düşüncelerini dile getiren şairler; beğendikleri şairlerin şiirlerine nazireler yazarken, beğenmediklerini ise hicv etmişlerdir. Yapılan bu çalışmayla XVI. yüzyıl şairlerinden Edirneli Şevkî'nin şair ve kendi şairliği ile ilgili düşünceleri Divân'ında yer alan kasidelerinin fahriye kısımlarından yola çıkılarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Divân şiiri, şair, Edirneli Şevkî

ABSTRACT

There is not any work focusing on only Divan Literature's sense of poetry and sense of literature, in a word its poetics. Poets of Divan Literature interspersed their evaluations of their own and other poets' poesy among the preamble of their 'divan' or the couplets of poems in divan. Therefore, 'Divan'[s] of poets are among the important sources referred by Tezkire authors and today's literature historians. Poets, who expressed their thoughts about poem and the poet in their works, wrote 'Nazire'[s] to poems of poets they appreciated, while they satirized the ones they did not. In this study, 17th century poet, Edirneli Şevki's thoughts about his own poems and poesy have been tried to ascertain on the basis of the "eulogy" parts of his qasides.

Keywords: Divan poetry, poets, Edirneli Şevkî

** Sakarya Üniversitesi, Sosya Bil. Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, musa_edebiyat@hotmail.com.

Giriş

Türk edebiyatında şiir ve şair hakkındaki görüşlerin belirtildiği poetik düşünceler Tanzimat döneminden sonra başlamıştır. Bu dönemden önce Türk edebiyatında doğrudan doğruya poetika çalışmaları yapılmamıştır. Ancak bu durum divân şairlerinin şiir ve şair hakkında bir görüşü ve düşüncesi olmadığı anlamına gelmez. Bu dönem şairleri şiirin ve şairin nasıl olması gerektiğini anlatmak ve bunlar üzerinde tartışmak yerine şiir söylemişlerdir. Klâsik edebiyat şairlerimiz örnek aldıkları Arap ve Fars edebiyatındaki şairlerin şiir ve inşadan, bediiyattan bahseden eserlerine benzer eserler meydana getirmişlerdir. Bu eserler arasında tezkireler ve şiir mecmualarının öne çıktığı görülmektedir. “Divân edebiyatında şairlerin kendi mahlaslarını kullandıkları beyitler, şairin kendisi ve şiiri hakkında bazı değerlendirmelerde bulunduğu bölümlerdir. Bu nedenle kendini ve şiirde nelere önem verdiğini şairin bizzat kendi dilinden öğrenebileceğimiz kısımlardır. Mahlas beyitlerine bu gözle baktığımızda gerek şair gerek şiir anlayışı ve gerekse döneme ait edebî çevre hakkında pek çok önemli ipucu bulmak mümkündür.”¹ Ancak divân şairlerinin şiir hakkındaki değerlendirmeleriyle bugünkü poetik eserlerin değerlendirmeleri arasında çok büyük farklılıklar vardır. Klâsik dönem şairleri bu konuyla ilgili görüşlerini eserlerinin içerisine serpiştirirken bugünkü şairler bu konunun ayrıntılarına inerek müstakil eserler oluşturmaktadır. Klâsik edebiyatımızda bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar; “*Sürûri'nin, klâsik şiirin hayâl ve mazmunlarına yer veren Bahrû'l-Maârif'i, Müstakimzâde Süleyman Sâdeddîn'in bir şiir terimleri sözlüğü olan Istulâhâtü's-Şi'riyye'si, Haşmet'in Senedü's-Şuarâ'sı, Ahmed Cevdet Paşa'nın Belâgat-i Osmâniye'si gibi bazı eserler; hatta Enderûnlu Hasan Yâver'in (ö. 1798 ?) Fenniyye-i Şi'riyye adlı 429 beyitlik mesnevisi bulunmakla birlikte, o günlerin şiir ve şair anlayışının bütünüyle ve de şairler düzeyinde ele alınıp incelendiği yeterli sayıda müstakil çalışma bulunmadığı sıkça dile getirilmektedir.*”²

Günümüzde divân sahibi şairlerin Divânları incelenerek şairin, şiirden ve şairden ne anladığına dair yapılan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır.³ Bu

¹ Cengiz Veli, Kurumuş, “Nedim'in Gazellerindeki Mahlas Beyitlerinin Şiir ve Şair Üzerine Düşündürdükleri”, I. Uluslar arası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi TUDOK 2006(11-13 Eylül) İstanbul Kültür Üniversitesi, Bildiriler, İstanbul-2008, s.2

² Bayram Ali Kaya, “Necati Bey'in Şiir Anlayışı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 27, İstanbul 2012, 143-218.

³ Şiir ve Şair Hakkında yapılan çalışmalar için bakınız; 1. Turan Karataş, “Poetik Düşünüşün Klâsik Şiirde Dile Getirilişi: Bâkî Divanı Örneği”, A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitü Dergisi, Erzurum, 2009, Sayı:39(Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı), s.449-457, 2. Tüba İşinsu İsen-Durmuş, “Fahriyeler Işığında Osmanlı Şiirinde İdeal Şairin Portresi”, *Bilig*, Güz, S. 43, Ankara 2007, s. 107-116; 3. Nihat Öztoprak, “Rûhî'nin Şiir Anlayışı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 12, İstanbul 2005, s. 103; 4. Muhammet Nur Doğan, “Taşlıcalı Yahyâ'nın Yûsuf ü Zeliha'sında Şiirin Şiiri”, *Eski Şiirin Bahçesinde*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002, s. 126-127; 5. Ahmet Arı, “Şeyh Gâlib'in Poetikası”, *Osmanlı Araştırmaları*, Mehmed Çavuşoğlu Armağanı-II, İstanbul 2005, XXVI, 53; 6. Muhammet Nur Doğan, “Klâsik Edebiyatımızda Sanat ve Şiir Felsefesi (Poetika)”, *Eski Şiirin Bahçesinde*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002, s. 101-102; 7. Bayram Ali Kaya, “Necati Bey'in Şiir Anlayışı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 27, İstanbul 2012, 143-

çalışmalar arasında araştırmacılar farklı kaynaklar üzerinde çalışarak dönemin şairlerinin şiir ve şair hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Bazı araştırmacılar tezkireler üzerinde, bazıları mesneviler, bazıları da Divânlar üzerinde çalışarak şairin, şiir ve şair hakkındaki düşünceleri hakkında bilgi edinmeye çalışmışlardır. Edirneli Şevkî'nin Divânı esas alınarak yapılacak bu çalışma iki bölümden oluşacaktır. İlk bölümde Şevkî'nin kasidelerinden hareketle şair hakkındaki düşünceleri, ikinci bölümde ise gazellerinden hareketle şiir hakkındaki düşünceleri yer alacaktır.

Edirneli Şevkî Hayatı ve Eserleri

Kaynaklarda⁴ XVI. yüzyıl şairi olarak gösterilen Şevkî, XV. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Şevkî'nin asıl adı Yusuf'tur. "Şiirlerinde Şevkî mahlasını kullanmış ve Kâtip Şevkî, Edirneli Şevkî nâmıyla şöhret bulmuştur. Şevkî'nin doğum yeri Edirne'dir. Doğum tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Çağdaşı Latifî'nin, eserini 1560 yılında tertip eden Pervâne Bey'in ve bizzat Şevkî'nin, kendinden *Abdullah oğlu* diye bahsetmesi, diğer kaynakların da yaşlı bir kadının kulu olduğu konusunda hemfikir olmaları, devşirme olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Sehi Bey, Şevkî'den bahseden ilk kaynak olarak, onun Edirne'de yaşlı bir kadın tarafından kendi çocuğuymuş gibi küçük yaşlardan itibaren büyütüldüğünü ve iyi bir eğitim almasına imkân sağlandığını söylemektedir.

Kendisine küçük yaşlardan itibaren bakan yaşlı kadın, Şevkî'nin yetişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Divân'daki Arapça ve Farsça şiirlerden de anlaşıldığına göre devrinde iyi bir eğitim görmüş ve kabiliyetinden dolayı olsa gerek kâtiplik mesleğini seçmiştir. 1504 yılında Şehzade Mahmud, II. Bayezid tarafından Saruhan (Manisa) sancağına tayin edilince Edirneli şair Necâti Bey de şehzade hocası ve nişancılık vazifesiyle maiyetine verilmiştir. Şehzade Mahmud burada Necâti Bey'in tesiri ve kendisinin de şiir ve sanata düşkünlüğü sebebiyle oldukça geniş bir edebî muhit meydana getirmiştir. Şevkî de Şehzade Mahmud'un oluşturduğu bu topluluğa katılmıştır. Birikim ve kabiliyetinden dolayı Şehzade Mahmud'a divân kâtibi olmuş, şehzadeye hizmet etmiştir. Şehzade Mahmud'un ölümünden sonra İstanbul'a gelen Şevkî kâtiplik mesleğine devam etmiştir.

Şevkî, yazısının güzelliği sebebiyle kitabet ilminde önde gelen şahsiyetlerden birisi olmuştur. Kaynakların bahsettiğine göre döneminde rik'a hattında çok ileri bir

218, 9. Nihat, Öztoprak. *Rûhî'nin Şair Anlayışı*, Osmanlı Araştırmaları XXVIII, İstanbul, 2006, s.93-122

⁴ 1. Mustafa, İsen, *Sehi Bey Tezkiresi-Heşt Bihişt*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s.151. 2. Aysun, Sungurhan Eydurhan, *Kınalı-zade Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'ara*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, M. A s.110-646, M. B 2-454, s.442, 3. Canım, Rıdvan, *Latifi Tezkiretü's-Şu'ara*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2000, s.335. 5. Mustafa, İsen, *Künhü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı:93 Tezkireler Dizisi-Sayı:2, Ankara, 1994, s.158

teknik yakalamış, Osmanlı coğrafyasında hattının güzelliği ile haklı bir şöhret kazanmıştır. Sehi Bey, Şevkî'nin kâtipliği için şöyle demektedir:

“Kitâbet ilminde ser-âmed, cemî‘ hutûtu bimanende yazar derdmend kimesne idi. İttifâk var ki hatt-ı rikâ‘ı yâkuttan yeg yazardı. Memâlik-i Rum’da her tarafda hüsn-i hatı ile muteârif.. Lâtifi de hattının güzelliğinden hareketle onun Kâtip Şevkî namıyla şöhret bulunduğunu belirtmektedir.

Şevkî'nin ölüm tarihi kaynaklarda kayıtlı değildir. Tuhfe-i Nâili’de Sultan Bayezid zamanında vefat ettiği yönündeki bilgi yanlıştır. Mensur olarak kaleme aldığı *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eserinin ketebe kaydında eserin bitiş tarihi 28 Ramazan 922/24 Ekim 1516 olarak verilmektedir. Divân’daki sekiz numaralı kasideyi Kanuni Sultan Süleyman’a sunan Şevkî'nin, Kanuni’nin en azından ilk dönemlerinde hayatta olduğu aşikârdır.

Eserini 1538’de telif eden Sehi Bey’in, Şevkî’den ‘aleyhi’r-rahme- Allâh rahmet etsin diye bahsetmesi ve onun mezarının Galata taraflarında olduğunu söylemesi, şairin 1538 veya öncesinde vefat ettiğini göstermektedir. Sehi Bey’in, Şevkî’nin İstanbul Dârü’ş-şifâsında vefat ettiğini belirtmesi şairin ömrünün son zamanlarının kimsesiz ve zor şartlarda geçtiğini göstermektedir. Şevkî’nin evli olduğuna dair kaynaklarda bir bilginin bulunmaması ve Dârü’ş-şifâ’da kalması da dikkate alınırsa hayatını bekâr olarak tamamladığı kuvvetle muhtemeldir. Tezkirelerde Şevkî’nin yemeyi ve içmeyi seven, zevk sahibi, nazik, her şeyi hoş karşılayan hoş sohbet bir kişiliğe sahip olduğu kayıtlıdır. Aşırı derecede rind ve mağrur olduğu için kimseye minnet etmeyen Şevkî bundan dolayı ömrünü sıkıntı içerisinde tamamlamıştır. Divânında maddi durumunun yetersizliğine dair söylediği beyitleri yer almaktadır. Latifi, Şevkî’nin mürettep bir *Divân*’ından bahsederken Sehi Bey Divân’ının yanı sıra bir de *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eseri olduğunu zikreder. Riyâzi de bunlara ek olarak *Avâmil-i Fârisî* adlı bir gramer kitabı sahibi olduğunu bildirir. Ancak bütün aramalara rağmen Avâmili Fârisî adlı esere kütüphanelerde rastlanılmamıştır⁵.

İyi bir eğitim almış olan Şevkî, edebiyat alanında kendisini geliştirmiştir. Eski kaynaklar Şevkî’nin edebi kişiliğinden bahsederken övgü dolu sözler söylemişlerdir. Sehi Bey “Arabi vü Parsi vü Türki dilde eş‘arı var. Ehl-i ‘ilm kısmındandır. Gâyet hoş tab‘ nâzûk vücûd, pür-şevk ü ‘ıyş u işret sever laubâli ehl-i zevk kimse idi. ...Emsâl-amîz güzel gazelleri ve hayâleniz matla‘ları çokdur.”⁶ sözleriyle şiirlerinin gayet güzel olduğunu, kendisinin de zevk ü sefaya düşkün, umursamaz bir yaratılışa sahip bulunduğunu, atasözü ve deyimlerle örülü gazelleri ve hayallerle süslü matlaları bulunduğunu zikreder.

Lâtifi, “Kasîde vü gazeli gâyetde iyi der idi. Nazmun envâ‘ında mâhir u aksâmına kâdir idi. Kasâid ü eş‘arı gayetde musannî‘ vü muhayyel vü divân-ı belâgat-‘üvânı beyne’l-enâm makbûl ü mütedâvildür. Ve bu gazel-i muhayyel dahı anun cümle-i ihtira’ından vü hassa-i ibtidâ‘ındandır. Bu kâfiyede vaki‘ olan eş‘âr-ı kesîre bu

⁵ H. İbrahim, Yakar. *Edirneli Şevkî Divânı*, Palet Yay. Konya, 2010, s.1-10

⁶ Sehi Bey, *age*, s.219

şî'r-i bî-nazîre nazîre vâki' olmışdur."⁷ diyerek Şevkî'nin gazel ve kasidelerinin oldukça sanatlı, ince hayallerle süslü olduğunu belirterek şiirlerinin herkes tarafından kabul gördüğünü dile getirmiştir.

Hasan Çelebi, "Egerçi eş'ârı mezkûrlardan ednâdur lâkin vâsıl-ı mertebe-i 'ulyâdur. Eş'âr-ı pür-safâsının ziyâ vü şavkı ve kelimât-ı şîrîninün mezâk-ı ehl-i 'irfânda zevkî nûr-ı şem' ü âftâb-ı pür-lem' gibi rûsen ü âşkâr olup halâvet-i 'asel-i Mustafâ gibi kâbil-i inkâr degüldür"⁸ ifadesiyle Şevkî'nin şairliği ve şiirleri hakkında olumlu görüşler belirtmiştir.

Gelibolulu Âlî de, "Hak budur ki asrının şuarasına göre ahsenü'l-vücuddur. Zîrâ ki edasında haşviyyât-ı kesiresi nâ-bûddur."⁹ diyerek Şevkî'nin dönemindeki şairlerden üstün olduğunu şiirlerini boş sözlerle doldurmak yerine güzel şiirler meydana getirdiğini belirtmiştir.

Edirneli Şevkî'nin günümüze ulaşan eserleri *Dîvânı* ve *Tevârih-i Âl-i Osmân*'dır. Şairin eserleri hakkında bilgi vermek Şevkî'nin şiir anlayışının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Tevârih-i Âl-i Osmân:

Şevkî'nin, Sehî Bey ve Riyâzî'nin varlığından haberdar ettiği ve Babinger'in de yeri belli değil dediği *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı mensur eseri, Efdal Sevinçli tesadüfen 1975 yılında Manisa'da bulmuş ve 1997 yılında tıpkıbasımıyla birlikte yayımlamıştır. Efdal Sevinçli tarafından yayımlanan *Târîh-i Âl-i Osmân* 127 sayfa olup eserin baş tarafı yoktur. Şevkî, eserini meydana getirirken çağdaşlarından ve kendinden önce yazılan eserlerden faydalanmıştır. Eserde özellikle Bizans ve İstanbul tarihiyle ilgili bölümlerde özgün bilgiler yer almaktadır. Şevkî'nin *Tevârih-i Âl-i 'Osmân*'ı ne zaman yazmaya başladığı bilinmese de eserin sonuna düşülen temmet kaydından anlaşıldığına göre, H.28 Ramazan 922/ M. 25 Ekim 1516 Cumartesi günü İstanbul'da tamamlanmıştır.

Fatih Sultan Mehmet dönemi, eserde ayrıntılı olarak ele alınmış, II. Bayezid'in tahta çıkış döneminde vuku bulan olaylar detaylı olarak anlatılmıştır. Bu iki padişah dönemi yoğun bir biçimde işlenmiştir. Şevkî, Yavuz Sultan Selim'in tahtı cebren ele geçirdiğini ifade ederek Yavuz döneminden üstünkörü bahsetmiştir. Eserini Yavuz döneminde tamamlamış olmasına rağmen Yavuz dönemi olaylarına pek yer vermemiştir. Türk tarihi için çok önemli olan Mısır Seferini bile bir sayfada özetlemiştir. Mensur olarak yazılan eserin iki yerinde nazmen tarihler düşülmüştür.¹⁰

2- *Dîvân:*

Medine Arif Hikmet Kitaplığı 152/811 numarada bulunan *Dîvân*'ın mikrofilmli Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar nr. 2930'da bulunmaktadır. Franz Babinger'in haber verdiği bir *Dîvân* nüshası da Almanya/Berlin Devlet Kütüphanesi Or.

⁷Aysun, Sungurhan Eydurhan, *age*, s.442

⁸Latifi, *age*, s.212

⁹Mustafâ, İsen, *age*, s.158

¹⁰H. İbrahim, Yakar, "a.g.e", s.1-44

Ms 1630'da mevcuttur. *Şevkî Dîvânı*'nda kaynakların da belirttiği gibi Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler bulunmaktadır. İki nüshanın ve mecmualarda bulunan şiirlerin toparlanması sonucu elde edilen metinde 12'si Farsça, 1'i Türkçe-Arapça mülemma gazel olmak üzere toplam 240 gazel, dördü Farsça olmak üzere 24 kaside, kaside nazım şekliyle yazılmış 9'ar beyitlik 2 mersiye, 11 kıta, 1 terkîb-bend, 1 murabba, 1 muhammes, 1 müseddés, 1 mu'aşşer, 1 tarih (Farsça) ve 7 müfred (2'si Farsça) yer almaktadır. Klasik Türk edebiyatındaki anlayışa göre mürettep bir dîvân hüviyetindedir.

Edirneli Şevkî'nin Şairlik Anlayışı

“Şevkî kendi şairlik gücünü ve şiir üslubunu ortaya koyarken çeşitli sıfatlar kullanır. Şiiri için kullandığı ifadeler arasında şeker, tab'-ı şîrîn-kâr, hûb icâd, bîkr, sihr, âbdâr, dür, latif, hüsn-i elfâz, bârîk-i hayâl, şehd, hasen, savt-ı tarab-engiz, nazûk, sûz-nâk, tûtî, sühan-dân gibi kavramlar yer alır. Şiir üslubunu ise; şirin-sühan, sur-engiz şeker-riz, güher-riz, dürr-i şeh-vâr gibi sıfatlarla tanımlar. Bu ifadelerde öne çıkan özellikler şiirlerinin sade, akıcı, tatlı, renkli, sihirli bir söyleyişe sahip olmasıdır.”¹¹

Divân edebiyatında şiirin kendine özgü bir geleneği, bilgisi ve kuralları vardır. Bu kurallar bir üstattan ders alınarak öğrenilebilir. “ Aynı hususta İranlı şair Urfi-i Şirâzî (ö.999-1591) bir beyitinde kendini inciye, atalarını yani üstatlarını denize benzeterek, kıymette atalarını geçtiğini ancak bu değerinde onlardan kaynaklandığını vurgular. Urfi'nin bu görüşlerini açıklayan divân şairi Necatî (ö.1085-1674) özetle şunları söyler: İnci, denizden yükselen buharların bulutlar aracılığıyla yağmur olarak tekrar denize dökülmesi esnasında ağız açmış sadeflerin içine düşmesiyle oluşur. İşin özüne dikkat edilirse inciye dönüşen yağmur damlasının aslı yine denizdendir. Üstünlüğü, denize olan bağlantısı ve yakınlığından kaynaklanır.”¹² Eserini incelediğimiz XVI.yy şairi olan Şevkî de diğer şairler gibi üstatlardan ders almış onların meclislerinde bulunmuştur. Şevkî, şehzâde Mahmut Manisa sancağındaiken şehzâdenin katiplik görevini yapmış, ve şehzâdenin oluşturduğu şiir meclislerinde bulunmuştur. Şevkî bu meclisteki üstat şairlerden şiirle ilgili birçok şey öğrenmiştir. Özellikle Necatî Bey'den etkilendiği şiirlerinde açıkça görülmektedir. Şevkî'nin bu konu hakkındaki düşüncelerini söylediği bazı beyitlerden çıkarabiliriz. Tuğra, tuğu ve kuşağıyla ne kadar asrın şeyhi olsa da o, senin kalemin pirinin elinden kemer kuşanmıştır. Bu beyitten bir şairin ne kadar yetenekli olsa da dönemin üstatlarından ders alması ve onların ilgilerine mazhar olması gerektiği anlamı çıkarılabilir.

Ne denlü tuğ u şeddi-y-ile şeyh-i 'asr-ise
Kuşandı pîr-i hâmen elinden kemer nişân (14. K, B. 21)

Şair bir başka beytinde ise, “o latif, o berrak su senin yardımınla sözümün müştakî; şarap ise şiirim sarhoşudur” diyerek şiir sanatı konusunda yardım aldığını isim zikretmeden belirtmektedir.

Himmetünde sözümün teşnesidür âb-ı zülâl
Şi'rümün mesti vü lâ-ya'kıldur bâde-i câm (Kt. 8- B. 8)

¹¹H. İbrahim, Yakar, *a.g.e*, s.14

¹²Nihat, Öztoprak, *a.g.m*, s.94

1. Şairin Hal ve Vasıfları

Divân şairlerinin çoğuna göre şairlik Allah vergisi bir yetenektir. Şevkî de bu görüşe katılarak şairliğin Allah vergisi bir yetenek olduğunu belirtir. Ancak bunun yanında iyi bir şair olmak için bir üstattan ders almak gerekmektedir. Çünkü Allah vergisi şairlik kabiliyetine sahip olan ve bir üstattan ders alarak kendini geliştiren şairler büyük şair olabilirler. Şairin sözündeki akıcılık, kolay anlaşılır olma ve yaratılışındaki kabiliyet şairlik gücünü ortaya çıkarır. Şevkî yaratılışındaki şairlik kabiliyetini tab' kelimesini kullanarak anlatır. Şevkî bu kelimeyle yaratılışındaki şiir kabiliyetini, daha önce söylenmemiş mazmunları bulma konusundaki yeteneğini, şiir alanına kazandırdığı yeni ve taze fikirleri olduğunu ve bunun nazmına değerli bir nişan koyduğunu anlatmıştır.

Fikrüm ne bikrdür ki kodı *tab'-ı nik-rây*
Nazmum cevâhîrinden ana mu'teber nişân (14. K, B. 42)

Erişir hâssa vü 'amma kerem-i şâh meger
Şevkî-i haste-dilün *tab'-ı revândur* günehi (T.B. 2, B.33)

Son beyitte Şevkî padişahın kereminin, cömertliğinin herkese ulaştığı gibi kendisinin tek günahının da akıcı şiirlerinin herkese ulaşması olduğunu söylemiştir. Bu beyitten çıkarılabilecek bir diğer yargı ise şairin şiirde kullandığı sözlerin akıcı olmasının kendisine bahşedilen bir ihsan olduğu anlaşılmaktadır.

2. Şevkî'nin Şiirlerinden Tespitte Şairde Olması Gereken Vasıflar Şunlardır: 2.1. İnce Hayaller Kuran Zihin:

Şevkî, şiirlerinde ince hayaller kullanabilen bir şair olduğunu söylemektedir. Bu durumu aşağıdaki beyitte açıkça dile getirmektedir. Kendisinin şiirlerindeki ince hayalleri cüzzî akla sahip olan beşerin anlayamayacağını söyleyip, şiirlerinde bulunan ince hayal ve fikirleri ancak külli akla sahip olanların anlayıp ve takdir edebileceğini dile getirmektedir. Şairin kendisini takdir edenin Cebrail (a.s) olduğunu ince bir hayalle dile getirmesi hem sanatındaki inceliği hem de diğer şairlerden kendini üstün gördüğünü kanıtlamaktadır.

Zihn-i bârîk u hayâl-engîz-i dür-endişüne
'Akl-ı küll tahsînler idüp kılır sad-âferîn (15. K, B.40)

2.2. Edâ:

Sözlük anlamı, "tarz, ifade, üslûp, şîve"¹³ olan edâyı; Harun Tolasa, 16.yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I adlı eserinde "... şairin anlatıma verdiği şahsi hareket tarzı, hatta üslubu da diyebiliriz"¹⁴ şeklinde ifade etmektedir. Şevkî aşağıdaki beyitte hançerin yetmiş iki dili su gibi ezbere bildiğini; fakat iş kendini tanımlamaya geldiği

¹³ Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Yayınları, İstanbul, 1996, s. 202.

¹⁴ Harun, Tolasa, Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine göre 16 y.y'da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1983, s.374

zaman, dilinin çaldığını yani dönmediğini belirtmiştir. Şiirle uğraşan kişi birçok dil bilebilir, bunun yanında geleneğe ait bilgileri de bilebilir ancak bir edâya (üsluba) sahip olmadığı sürece bunlar bir işe yaramaz. Bir edâya (üsluba) sahip olmayan şair ne kendini ne de sanatı hakkındaki düşüncelerini anlatabilir. Şevkî'nin beyit içerisinde kullandığı “Dili çalmak” deyimini bu durumu çok güzel örneklemeştir. “Dili çalmak” deyimini hançerin ucunun eğri olması hasebiyle hançerin kendini anlatamamasının sebepleri arasında gösterilmiştir¹⁵. Söyleyiş güzelliği ve akıcılığı ifade gücü ile birleşmiştir:

Su gibi yetmiş iki dil bilür revân ammâ
Dili çalar edemez hâlini edâ hançer (5.K- B. 8)

Osmanlı döneminde yapılan düğünlere şairler de davet edilirdi. Şairler katıldıkları bu düğünleri yazdıkları şiirlerle anlatırlardı. Düğün sahiplerine sunulan bu şiirler güzellikleri ölçüsünde şairlerin, düğün sahibinden ihsan görmelerini sağlardı. Aşağıdaki beyit de Şevkî'nin katılmış olduğu bir sünnet düğününde sunduğu kasidede yer almaktadır.

Dem-durur bu hatne-sûrun Şevkîyâ evsâfını
Edesin hüsn-i kinâyât-ile evsâfın edâ (1. K- B. 29)

2.3. Belâgat, Beyân, Ma'ânî :

Sözlük anlamı; “iyi, güzel, pürüzsüz söz söyleme”¹⁶ olan belâgat, sözün ve yazının açık, düzgün ve sanatlı olması ile fikirlerin doğru, güzel ve yerinde anlatılmasını konu edinen bilim dalıdır. Beyân ve me'ânî de belâgatle ilgilidir. Divân edebiyatında şairler söylemek istediklerini, kelime seçimine özen göstererek düzgün, akıcı ve anlaşılır bir biçimde dile getirme çabası içinde olmuşlardır. Divân edebiyatında kullanılan mazmunların ve edebi sanatların çokluğu düşünülürse bunu başarabilmenin oldukça zor olduğu görülecektir. Aşağıdaki beyitte Şevkî, Şâmî Bey isimli bir şairin belâgat alanında usta bir şair olduğunu ve o şairin eşsiz kelamında kendini gösterdiğini söyleyerek belâgatın bir şairde bulunması gereken en önemli özelliklerden biri olduğunu belirtmektedir.

Ehl-i meydân-ı ma'ânî-i hüner Şâmî Beg
Ki 'ayân lafz-ı bedi'inde beyânun eseri (20. K-B. 12)

Yine şair aşağıdaki beyitlerin ilkinde kendini ifade bostanının bülbülü, sarhoş edici tabiatın düzgün ve dokunaklı söyleyicisi olarak görüyor. Şâmî Bey'e yazmış olduğu kasidede yer alan ikinci beyitte ise bunun tam tersini söylemektedir. Beyitten bu ilimleri kullanmanın çok zor olduğu, insanüstü güçlere sahip olanların bu işi başarabileceği dile getirilmektedir.

Kilk-i dür-pâşı-durur bülbül-i bustân-ı beyân
Tab'-ı evbâşı-durur nâtıka-perdâz-ı 'iber (3. K, B. 23)

¹⁵ H. İbrahim, Yakar. *a.g.e.*, s.32

¹⁶ Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Yayınları, İstanbul, 1996, s. 82.

Şevkî ne dille beyân ede sıfâtını 'aceb
Ki degül vasf-ı bedî'ünü dimek hadd-i beşer (3. K, B. 29)

Şevkî, Hz. Peygamber soyundan gelen Seyyid Mahmud isimli bir büyüğe sunmuş olduğu kasidenin medhiye bölümünde ma'na mevzusuna değinmiştir. Beyitlerde; "Manalar, onun güzel sözlerine/mantığına mahsustur. Beyanın güzeli, onun kelâmına tâbidir" diyen Şevkî, şair için yeni manalar üretmenin şairin ve şiirin değerini artıracığını belirtmektedir. Şair diğer beyitte ise "daha önce düşünülmemiş/yazıya dökülmemiş manalar onun sözlerinden yüz göstermektedir. Öyle ki onun vicdanı, can yüzünü gösteren bir aynadır." ifadesiyle memduhunun daha önce akıl edilmeyen manaları kullandığını söyleyerek onu ve şairliğini takdir etmektedir.

Mahsus-durur mantık-ı hûbına ma'ânî
Mensûb kelâmına şu kim hüsn-i beyândur (6. K, B. 15)

Yüz gösterür ebkâr-ı ma'ânî sühanından
Vicdânı meger âyine-i sûret-i cândur (6. K, B. 16)

2.4. Bilgili, Namdar (Meşhur) :¹⁷

Şevkî kendisini bilgili bir şair olarak görmektedir. Ama şairde olması gereken bilginin neler olması gerektiğini açık bir şekilde belirtmez. Kendisini zamanın usta şairi olarak gören Şevkî ancak şiir sanatındaki ustalığının ve bilgisinin değerinin bilinmediğinden yakınmaktadır. Başka bir beyitte bilgi alanında eşsiz olduğundan ve sözleri inci gibi bir araya getiren bir yeteneğe sahip olduğundan bahsetmektedir.

Kâmilâ gerçi benüm şimdiki dem şâ'ir-i vakt
Lîk ne fâyide kâsid dür-i bâzâr-ı hüner (Kt. 1- B. 20)

Hikmetde ferîd olduğına hey'eti şâhid
Hem mantık-ı dür-bârı kelâmına nişândur (6. K, B. 17)

2.5. Sühandan :¹⁸

Şevkî, sühan-ver, sühan-dân, sühan-saz tabirlerini beyitlerde "düzgün söz söyleyen, söz bilir, fesahatli söz söyleyen, güzel ve tatlı sözlerle vafeden" anlamlarıyla şairi anlatmak için kullanmıştır. Aşağıda verdiğimiz beyitlerde Şevkî kendisi gibi söz bilen olmadığını, tatlı dilli olduğunu ve düzgün söz söylemeyi bildiğini, söz bilirlilik davasında kendisinin bir benzeri olmadığını; söyleyerek kendisini büyük bir şair olarak nitelendirmektedir.

Tapun bigi kanı bir sühan-dân
Şevkî gibi kanı bir sühan-ver (9. K, B. 39)

Yokdur kerem içre sana mânend
Kimdür sühan içre bana benzer (9. K, B. 41)

Der-idi kıssa-i âsibumi fi'l-cümle eger
Olsa Şevkî gibi hoş-güy u sühan-ver nârenc (2. K, B. 41)

¹⁷ Konuyla ilgili diğer beyitler bkz.(Kt. 8 / B.4), (K.20 / B. 33)

¹⁸ Konuyla ilgili diğer beyitler bkz.(2. K, B. 41),

2.6. Alçak gönül, Nazik Mizaç :

Şairlik yeteneğine sahip olanlar bir yandan şiir sahasında yıldızlar gibi parlarken diğer yandan alçak gönüllü olurlar. Şevkî kendisini usta şairler arasında görürken kendisinin de söyleyemeyeceği sözler olduğunu söyleyerek bunu yazmış olduğu kıtanın bir beyitinde dile getiriyor. Kıtayı sunduğu kişiyi överken onun vasıflarını anlatmaya kendisinin muktedir olmadığını dile getiriyor.

Şevkî ne dille deye vâsıf-ı kemâlâtını kim
K'edemez vâsıf-ı kemâlâtını makdûr-ı beşer (Kt. 1- B. 19)

Yine yazmış olduğu bir Farsça beyitte, kendi sözünün baştanbaşa sihir olsa dahi âlem büyüklerini terbiye etmesinin söz konusu olduğunu söyleyerek kendi sanat gücünün farkında olduğu halde alçak gönüllülük göstermiştir.

Fî'l-mesel ger sühanet cümle şevd sihr-i helâl
Ber-büzürgân-ı cihân terbiyet-i seyr harâm (Kt. 8- B. 11)

3. Şiiri İçin Kullandığı Benzetmeler

3.1. (Şiir-i rengîn, Rengin söz)

Divân şiirinde şiir söylemek sadece kelimelerin belirli ölçülere göre yan yana dizilmesiyle oluşmaz. İyi şair olabilmek için bunun yanında kelimeleri sanatlı bir şekilde bir araya getirmek gerekir. İyi şair hem geleneğin ön gördüğü kuralları hem de şairlik yeteneğinin getirdiği özellikleri kullanarak hoş, latif ve süslü bir eser meydana getirmelidir. Şevkî bu konuda kendini yetenekli görmektedir. Aşağıdaki beyitte sözlerinin övgüde güzel bir lale bahçesine denk olduğunu söylemektedir.

Yer yer hatı zeyn etse n'ola sünbül-i terle
Rengîn sözi medhünde ki hoş lâle-sitândur (6. K, B. 46)

Hattat bir şair olan Şevkî şiirin güzel, hoş ve latif olmasına önem vermektedir. Güzel ve süslü yazı yazmanın yazıyı güzelleştirdiği gibi renkli, güzel, hoş ve sanatlı söz söylemenin de şiiri güzelleştireceğine inanmaktadır ve bunu şiirlerinde dile getirmektedir. Beyitte de güzel yazısının şiirine hoş ve güzel bir suret verdiğini söylemektedir.

Hüsn-i hattum şî'r-i rengînüme sûret verdügi
Bu ki bulur hüblar hüsn-i hat-ile zîb u zeyn (15. K, B. 57)

3.2. Mantık, Ma'nâ:¹⁹

Sözlük anlamı “denilmek istenen, kastedilen şey” demek olan ma'nâ, ayrıca lâfızların tasvir ettiği yöneldiği veya lâfızlarla anlatılmak istenen veya onlarla anlaşılan şey” olarak tanımlanır. Mâ'nâ ve mâ'nânın orijinalliği meselesi gerek tezkire, gerekse dîvânlarda üzerinde oldukça fazla önem verilerek durulan konulardandır. Bir diğer ifadeyle, daha 15. yüzyıldan itibaren kendilerini ünlü Arap ve İran şairleriyle kıyaslayan ve onlarla rekabete giren şairlerimizin şiirde dikkate aldıkları en önemli ölçütlerden birisi kuşkusuz anlamın orijinalliği olmuştur. Yine şairlerimiz, kendileriyle aynı

¹⁹ Konuyla ilgili diğer beyitler bkz (6. K, B. 19)

konumdaki diğer şairlerden kendilerini ayıracak önemli bir vasıf olarak şiirlerinde yer verdikleri anlamların orijinalliği hususuna dikkatleri çekmiş ve bunu sıkça dile getirmişlerdir. Bu konuyu ise büyük oranda, “daha önce başka bir şair tarafından ele alınmamış, yeni üretilmiş anlamlar, hayaller; saf ve katışıksız düşünce” şeklinde algılamışlardır.²⁰ Şevkî mâ'nâ yanında şairde bulunması gereken vasıflarda mantıktan da bahsetmektedir. Mantık, “söz, hakikat ararken zihni muamelelerden hangilerinin doğru ve hangilerinin yanlış yola çıktığını gösteren ilim, lüzum, maksat veya hüküm ile iş, vâsita veya delil arasında tutarlılık”²¹ şeklinde tanımlanmıştır. Şevkî, aşağıdaki beyitte övdüğü kişi için, sözlerin türüsünün onun güzel mantığına özgü sanatın ise onun yaradılışında var olan nazikliğe özgü olduğunu söylemektedir.

Mantık-ı hûbuna mahsûsdur envâ'-ı kelâm
Dikkat-i tab'ına mensûbdur aksâm-ı hüner (3. K, B. 15)

Yine aşağıya aldığımız beyitlerde Şevkî, mâ'nâ ile ilgili görüşlerini belirtmiştir. Yazmış olduğu kasideden alınan bu beyitlerde Şevkî övdüğü kişinin daha önce söylenmemiş, akla gelmemiş sözlerin onun tarafından kullanıldığını, mâ'nânın onun sözlerinde işıldadığını söylemektedir.

Yüz gösterür ebkâr-ı ma'ânî sühâmandan
Vicdânı meger âyine-i sûret-i cândur (6. K, B. 16)

Rûşen-durur elfâz-ı nefisinde ma'ânî
Lezzet gibi kim kand-i mükerrerde 'âyândur (6. K, B. 18)

Tab'ı çemeni kûşe-i gülzâr-ı İremdür
Kim ma'ânî-i hûb anda revân hûr-ı cinândur

3.3. Hüsn-i hat :²²

Hat sanatı Osmanlı kültürü içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Yazılan eserlerin güzel ve süslü hatlarla yazılıp devlet büyüklerine sunulması gelenek haline gelmiştir. Şairin yazmış olduğu güzel bir şiiri iyi bir hattat yazıya geçirmesi şiire ayrı bir değer ve güzellik katar. Şiirin yazılması kadar yazıya geçirilmesi de önemlidir, çünkü şiiri yazıya geçiren hattatın yapacağı hata şiire çok değişik anlamlar yükleyebilir. Kendisi de hattat bir şair olan Şevkî bu konuya şiirlerinde sıkça değinmiştir. Aşağıya alınan beyitlerde şair bu konuyla ilgili görüşlerini açık bir şekilde dile getirmektedir. Şair, güzel yazısının sözlerine ayrı bir güzellik katığını söyler. Çünkü altının ancak padişahın damgasıyla değer kazanacağını, yazısının sözüne hoş bir şekil verdiğini ve güzelliğin yeni gelini olarak gördüğü şiirine güzel yazısının ayrı bir güzellik verdiğini düşünmektedir.

Hatım sözüme verürse 'aceb degül sûret
Ki zeyn olur hat-ı hub-ile âsafâ hancer (5. K, B. 50)

²⁰ Kaya, Bayram Ali, *a.g.m.*, s.200-201

²¹ Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Yayınları, İstanbul, 1996. s.580

²² Konuyla ilgili diğer beyitler bkz, (Kt. 8- B. 3), (5. K, B. 49)

Nev-'arûs-ı hüsnür eş'ârı gûyâ zeyn-içün
Asdı satr-ı hattı ana zülf-i müşg-efşân yine (19. K, 17. B)
Hatt-ı hûbum n'ola verse sözüme zînet ü zîb
Sikke-i şâhî ile bulsa gerek rağbeti zer (3. K, B. 30)

4. Şairle İlgili Benzetmeye Dayalı Özellikler

4.1. Şair-Avcı :

Şairde bir bakıma avcıdır. Avcının çeşitli tuzakları ve aletleri varken şairin elinde olan ise kelimeler ve bu kelimeleri kullanma yeteneğidir. Şair kullandığı kelimeler ve bu kelimelerle yaptığı çeşitli söz sanatlarıyla insanların gönüllerini avlar. Şevkî aşağıdaki beyitte şairin ruh kuşunu yani insanların gönüllerini avlamak için gümüş sayfalar üzerine güzel şiirler yazarak avcılar gibi tuzak kurması gerektiğini söylemektedir.

Murg-i ervâhı şikâr etmege her dem kalemün
Hüsn-i hatdan varak-ı sîme çeker müşgîn-dâm (Kt. 8- B. 3)

Yine yazmış olduğu kasidenin bir beytinde mana kuşunu avlamak için gümüş sayfalar üzerine tuzak kurmak gerektiğini belirtmektedir.

Kilk-i müşgîni nîzar etmege ma'nâ murğın
Kodı sîmîn varak üzre hatı dâm-ı 'anber (4. K, B. 14)

4.2. Şair-Okçu (kavvas) :

Şair yazmış olduğu kasidenin fahriye bölümündeki beyitle döneminin en iyi şairi olduğunu söylemektedir. Beyitte şiir alanında kendisinin yayını kimsenin çekemeyeceğini söyleyerek bu sahadaki üstünlüğünü belirtmiş, kendisini de okçuya benzetmiştir.

Devletünde kimse çekmez yayımı eş'ârda
Uşda şâhid hâlûme ey âsâf-ı saf-der kemân (13. K, B. 52)

Yine şairin yazmış olduğu bir başka kasidenin fahriye bölümünde yer alan beyit yukarıdaki beyitle aynı doğrultudadır. Şair bu beyitte diğer beyitten farklı olarak sadece şiir alanında değil nesir alanında da kendisinin çok hünerli olduğunu belirtirken kendisini yine okçuya benzetmiştir.

İnşâ vü şî'rde çekemez yayını senün
İki kemânı gerçi bir edüp çeker nişân (14. K, B. 20)

4.3. Şair-Sâhir (büyücü) :

Şairlerin kendini büyücüye benzetmesi Divân edebiyatında karşımıza en çok çıkan benzetmedir. Divân şairleri söyledikleri şiirlerin çok beğenilmesini şiirin büyüleyiciliğine bağlarlar. Bu şiiri meydana getiren şairin ise büyücü olduğunu

söyleyerek şairi büyücüye şiiri ise büyüye benzetmişlerdir. Bu konu hakkında Nihat Öztoprak şunları dile getirmiştir: “ Şairi şair yapan unsurların ilki onun yaratılışında var olduğu kabul edilen şairlik gücüdür. Adından söz ettirebilmesi için şairin her şeyden önce bu vasfa sahip olması gerekir. Ancak tek başına yeterli olmayan bu vasıf sonradan dil, edebiyat, kültür, gelenek, inanç, dönemin çeşitli bilimleri vs. ile beslenir. İyi bir şairin başka vasıfları da vardır: Sihir ve mucize gibi. Şair ara sıra da olsa kendini, övmek ve yüceltmek maksadıyla olağan üstü, fizik ötesi ve bilinmeyene dayandırılan güçlere sahip gibi gösterir. Meselâ: Sık olmasa da bazen, peygamber gibi muciz sözler söylediğini, bir büyücü gibi büyüleyici şiirler yazdığını ifade ederek kendini peygamber ve sahire benzetir.”²³ Şevkî beyitlerde; sözlerinin mucize gösterici olduğunu söylemiş, sözlerinin güzelliği ve temizliğinden dolayı açık bir şekilde sihir olduğunu söylemiş dolayısıyla kendisini sahire benzetmiştir.

Lutf-i güftârun gibi her mısra'ı mu'ciz-nümâ
Hüsni-elfâzuğ gibi her beyti bir sihr-âferîn (15. K, B.5 4)

Kendü hâline münâsib nece hoş beyt demiş
Şâ'ir-i pâk-sühan sihr-nümâ ya'ni hümâm (Kt. 8- B. 10)

4.4. Şair-Peygamber:

Divân şiirinde şairler bazen kendilerini peygambere benzetirler. Bu peygamberlerin başında Hz. İsa gelmektedir. Şairin kendisini Hz. İsa'ya benzetmesi yazdığı şiirlerle bir yandan kelimeleri diğer yandan da ölü gönülleri diriltip canlılık vermesi bakımındandır. Böyle yaparak şair, şiirinin ne kadar etkili olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Kur'an'da bahsedildiği üzere Hz.İsa ölüleri diriltir, hastaları iyileştirir, körlerin gözünü açardı.²⁴ Divân edebiyatında şairlerin kendilerini benzettikleri diğer peygamber ise Hz. Musa'dır. Şairler Hz. Musa'nın Allah ile konuşması, Firâvun'un sihirbazlarını aciz bırakması, Hızır ile yolculuk yapması, elini koynuna sokup çıkarınca nur olması gibi özelliklerini kullanarak şiirlerinde işlemişler ve kendilerini Hz. Musa'ya benzetmişlerdir. Şevkî aşağıdaki beyitte kendisini hem Hz. İsa'ya hem de Hz. Musa'ya benzeterek vasıfsız insanlarla dost olamayacağını belirtmektedir.

Mûsî-i vaktin iştme sözün Fir'avnun
İsî-i vaktin edinme muhibb degme harı (20. K, B. 34)

4.5. Şair-Ressam :

Şairler kelimelerle olayları anlatıp tasvir ederken ressam(nakkaş) bunu çizerek yaparlar. Nakkaşların en meşhuru Mânî'dir. Şehinşah Şahpur Mânî'yi Persepolis'e çağırıp üç büyük nakkaşın resmettiği pay-i taht odasının dördüncü duvarını nakş'etmesini istemiştir. Taht odasında, nakkaşın marifetini imtihan için bir çeşme ve havuz resmedilmiş idi. Çağrılan nakkaşlar resmedilenlere hayran kalır ve susuzluğunu gidermek için testileri ile çeşmeden akan sulardan içmek isterler ve testileri kırılır. Mânî içeri girince etrafına bakar ve resmedilen havuza yedi renkli bir balık resmeder.

²³ Nihat, Öztoprak, *a.g.m.*, s.111

²⁴ Nihat, Öztoprak, *a.g.m.*, s.106

Nakkaşın maharetine hayran kalan Şahpur eseri onun tamamlamasına izin verir. Böylece dördüncü duvarı Mâni tamamlar. Şevkî ise aşağıdaki beyitte dile getirdiği zafer sahnesini kendisinin ünlü nakkaşdan daha iyi vasfedeceğini söylemektedir.

Eyleye Şevkî-sıfat sûret-ger-i Mâniyi mât
Yazmaga reng-i sîfâtın bulsa sûret ger zafer (7. K, B. 25)

5. Diğer Şairler Hakkındaki Görüşleri

5.1. Beğendiği Şairler:

Şevkî'nin şairde olması gereken vasıflar ve kendi şairliği hakkında belirttiği görüşler yukarıdaki beyitlerde görülmektedir. Şevkî şairliğini beğendiği sanatçılar hakkındaki görüşlerini yazmış olduğu kıt'alarda ve kasidelerin medhiye bölümlerinde açık bir şekilde dile getirmiştir. Piri Çelebi'ye yazmış olduğu kasidenin medhiye kısmında onun sözlerinin güzelliğinden ve bunun Pîrî Çelebi'nin güzel mantığından kaynaklandığını, onun şairliğini övmektedir.

Kıdve-i ehl-i kerem hazret-i Pîrî Çelebi
Ki verür gerd-i rehi dîde-i hurşîde basar (3. K, B. 14)

Mantık-ı hubuna mahsusdur envâ'-ı kelâm
Dikkat-i tab'ına mensubdur aksâm-ı hüner (3. K, B. 15)

Gösterelden kalemi sadr-ı mesâlihde kıyâm
Secde-i tâ'at emrine 'utârid kor ser (3. K, B. 16)

Suret-i hüsn-i hatından görünür ma'ni-i hûb
Nitekim sünbül-i sebden gül-i ruhsâr-ı kamer (3. K, B. 17)

Yine yazmış olduğu bir kasidenin medhiye bölümünde övdüğü kişinin ismini belirtmeden onun şairliğini överken kalemını mana kuşunu avlayacak kadar maharetli kullandığını, yakutun onun sözleri karşısında mahcub duruma düşerek kırmızı rengini aldığını ve onun kaleminden çıkan sözlerin insanı misk kokusu gibi etkilediğini söylemiştir.

Kilk-i müşgîni nizar etmege ma'nâ murğın
Kodı sîmîn varak üzre hati dâm-ı 'anber (4. K, B. 14)

Yâkut sözinden bulalı reng-i hacâlet
Yıllardur odından dil-i hârâda nihândur (6. K, B. 21)

Ol kilk-i güher-bârı ne âhu-yı Hotendür
Kim safha-i kâfur üzere müşg-fesândur (6. K, B. 23)

Şevkî, Muhammed Çelebi'ye yazmış olduğu kıt'ada onun yaratılışında bulunan şairlik vasıflarını övgüyle anlatmaktadır. Şevkî, Muhammed Çelebi'yi anlatırken güzel bakışlı, sözlerinin tamamıyla sanatlardan oluştuğunu, bütün farklı sözlerin onun güzel mantığının ürünü olduğunu, Nakkaş Mânî'nin Erjeng isimli eserinin bile onun yazısının

güzelliği karşısında boyun eğdiğini dile getirerek Muhammed Çelebi hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir.

Fahr-ı erbâb-ı kemalat Muhammed Çelebi
Ey ki sensin nazar-ı lutf-ile mümtaz-ı enâm (7. Kt, B. 1)

Kande kim bast-ı ma'ânide kelâm eyleyesin
Ser-be-ser san'at-ı tecnîs-durur ya iham (7. Kt, B. 2)

Dikkat-i tab'una mensûbdur akşam-ı hüner
Mantık-ı hûbuna mahsûsdur enva'-i kelâm (7. Kt, B. 3)

Rakam-ı dil-keşüne nüsha-i erjeng esîr
Hatt-ı müşgîn-i güher-paşuna yâkut gulam (7. Kt, B. 4)

Murg-i ma'niyi şikar etmege nazûklik-ile
Kalemün safha-i yakuta çeker müşgin-dam (7. Kt, B. 5)

5.2. Eleştirdiği ve Beğenmediği Şairler:

Şevkî, beğendiği şairleri anlatırken güzel kelimeleri özenli bir şekilde dile getirirken verdiği şairleri anlatırken de oldukça ağır sözler kullanmıştır. Şevkî beğenmediği şairleri anarken bazen küfür bile kullanmıştır. Şevkî beğenmediği şairlerin hepsini yazmış olduğu kıtalarda belirtmiştir. Bu kıt'alarda ismi geçen şairler, Kebiri, Basiri ve Visâli'dir. Şevkî, Kebiri için yazmış olduğu kıt'ada onun şiiir söyleyenler arasında hiçbir değerinin olmadığını söyleyerek onu şair olarak görmediğini açıkça belirtmektedir.

Kebiri şî'r-gular arasında
Hemân a'dâd icinde sıfıra benzer (Kt. 2- B. 1)

Tezâyüd verür a'dâda velikin
Hesâba saymaz anı ehl-i defter (Kt. 2- B. 2)

Yine Visâli için yazmış olduğu başka bir kıt'ada onun başka şairlerin şiiirlerini alıp bozarak tekrar yazmasını eleştirmiştir.

Nâsîh-i fenn-i beyân ya'ni Visâli hazreti
San'at-ı şî'ir içre öte ucıdur devletsüzün (Kt. 4- B. 1)

Şî'rin istermiş Necâtinün ki tâ düzüp boza
Himmat-i a'lâsını bi'llâh görün himmetsüzün (Kt. 4- B. 2)

Şî'r içinde ğayr-ı farziyyâtı 'arz eyler bize
Nic'edelüm söylenir sözdür ki söz sünnetsüzün (Kt. 4- B. 3)

Basiri ve Ruhi'den bahsettiği aşağıdaki kıt'ada ise Şevkî açık bir şekilde bu iki şaire küfür etmiştir.

Ey Basiri katı gönli karadur Ruhinün

Ko dahı sende de var bir perezik alacasın (Kt. 5- B. 1)

Kankısı yeg ikisinden dediler ben de dedüm
Si..yin tonuzun alacasın u karacasın (Kt. 5- B. 2)

SONUÇ

Divân edebiyatı içerisinde; Necati, Baki, Fuzuli, Nabi, Nef'î, Nedim, Şeyh Galip gibi şairler geleneksel yapıyı zorlayarak kendilerine özgü bir üslup meydana getirmişlerdir. Ancak bu şairlerin dışında gelenek içerisinde eser vermiş binlerce şair vardır. Kendi dönemlerinde üstat şairler arasında yer almayan, ikinci derece şairler arasında gösterilen şairler, geleneğin kendilerine imkân tanıdığı çerçeveler içerisinde eserler vermişlerdir. Kendilerine belirlenen bu çerçeve içerisinde eserler veren bu şairlerin kendilerine ait bir sanat görüşü olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Ancak bu şairlerin eserleri incelendiğinde şiir ve şair hakkındaki düşüncelerini açık bir şekilde dile getirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu şairlerin şiir ve şair hakkında bir düşüncelerinin olmadığı söylemek büyük bir yanılğı içerisinde olmak demektir.

Yapılan bu çalışmada Edirneli Şevkî'nin şairde bulunması gereken temel vasıfların neler olması gerektiği hakkındaki düşüncelerini ortaya çıkarmaya çalıştık. Şevkî, geleneğin kendisine belirlediği çerçevenin dışına çıkmadan ve geleneğin kendisine tanıdığı imkânlar dâhilinde bir şairde bulunması gereken vasıfları açık bir şekilde belirtmeye çalışmış ve bunda da bizce başarılı olmuştur.

KAYNAKÇA

- Canım, Rıdvan, *Latîfî Tezkiretü's-Şu'ara*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2000.
- Eyduran Sungurhan, Aysun, *Kınalı-zade Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'ara*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, M. A s.110-646, M. B 2-454.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Yayınları, İstanbul, 1996.
- İsen, Mustafa, *Kühü'l Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı:93 Tezkireler Dizisi-Sayı:2, Ankara, 1994.
- İsen, Mustafa, *Sehî Bey Tezkiresi-Heşt Bihişt*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.
- Karataş, Turan, "Poetik Düşünüşün Klâsik Şiirde Dile Getirilişi: Bâkî Divânı Örneği", A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitü Dergisi, Erzurum, 2009, Sayı:39(Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı).
- Kaya, Bayram Ali, "Necati Bey'in Şiir Anlayışı", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 27, İstanbul 2012.
- Kurumuş, Cengiz Veli, "Nedim'in Gazellerindeki Mahlas Beyitlerinin Şiir ve Şair Üzerine Düşündürdükleri", I. Uluslar arası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi TUDOK 2006(11-13 Eylül) İstanbul Kültür Üniversitesi, Bildiriler, İstanbul-2008

Edirneli Şevkî'nin Şair Anlayışı / Musa TILFARLIOĞLU

- Öztoprak, Nihat, “*Rûhî'nin Şiir Anlayışı*”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, S. 12, İstanbul 2005.
- Öztoprak, Nihat, Rûhî'nin Şair Anlayışı, Osmanlı Araştırmaları XXVIII, İstanbul, 2006.
- Tolasa, Harun, *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine göre 16 y.y'da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1983
- Yakar, H. İbrahim, *Edirneli Şevkî Divânı*, Palet Yay. Konya, 2010.